

Diyarbakır Barosu Bakanlar Komitesi İçtüzüğü, Kural 9.2'ye göre Türkiye'de güvenlik güçlerinin gerçekleştirdiği zorla kaybetmelere dair Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye aleyhine vermiş olduğu Batı ve Diğerleri grubu (33097/96+) kararlarının icrasına dair ek gözlemdir.

- 1) Diyarbakır Barosu, Bakanlar Komitesi tarafından denetlenen Türkiye'de güvenlik güçlerinin gerçekleştirdiği zorla kaybetmelere dair “Kararların infazının ve dostane çözüm koşullarının denetimine ilişkin Bakanlar Komitesi Tüzüğü”nün 9(2) sayılı Kuralı kapsamındaki gözlemlerini ve tavsiyelerini sunmaktadır.
- 2) Türkiye'de Barolar 1136 sayılı Avukatlık Kanunu kapsamında kurulmuş olup üyelerinin tamamı avukatlardan oluşan kamu kurumu niteliğinde bir meslek örgütüdür. Yasaların bir meslek kuruluşu olarak kendilerine yüklediği görevlerin yanında, yargı sisteminin bir parçası olarak avukatların kurumsal örgütü niteliğindedir ve hukukun gelişmesine katkıda bulunurlar. Barolar, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 76. Maddesinde "avukatlık mesleğini geliştirmek, meslek mensuplarının birbirleri ve iş sahipleri ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni sağlamak, meslek düzenini, ahlakını, saygınlığını, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını savunmak ve korumak, avukatların ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tüm çalışmaları yürüten, tüzel kişiliği bulunan, çalışmalarını demokratik ilkelere göre sürdüren kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu" olarak tanımlanmıştır. Aynı Yasanın 95. maddesi de Baro Yönetim Kurulu'nun "hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak, korumak ve bu kavramlara işlerlik kazandırmakla" görevli olduğu belirtilmiştir.
- 3) Diyarbakır Barosu, hak ihlallerinin oldukça yoğun olduğu bir bölgede olması nedeni ile hukuksal destek için kurduğu merkezlerle sahada izleme ve raporlama faaliyetlerini sürdüren bir barodur. Diyarbakır Barosu 1927 yılında kurulmuştur. Baroya kayıtlı avukat sayısı 2100 olup, Türkiye'de kayıtlı avukat sayısı açısından 12. Sıradadır.
- 4) Diyarbakır Barosu bireylerin ve birey gruplarının ulusal veya uluslararası otoriteler nedeniyle karşılaştıkları hukuki sorunlar ve hak ihlalleriyle ilgili araştırmalar yapan, “insan hak ve özgürlüklerini” geliştirmeyi amaçlayan, ulusal ve uluslararası tüm meşru hak arama yollarını en etkin şekilde kullanan, her türlü ayrımcılığa ve hak ihlaline karşı mücadele eden ve yaşanan hak ihlallerini belgeleyen, raporlayan, ulusal ve uluslararası mekanizmalarda savunuculuğunu yapan hükümet dışı bağımsız bir sivil toplum örgütüdür.
- 5) Diyarbakır Barosu'nun bildirimi; Türkiye'nin, ağır bir insan hakları ihlali olan zorla kaybetmelerle ilgili etkin bir şekilde soruşturulması açısından yapısal sorunların çözümü noktasında yetersiz kalınmasına odaklanmaktadır. Bu bağlamda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (bundan sonra AİHS) kapsamında zorla kaybetmeler, özellikle 2, 3, 5 ve 13. maddelerden birinin veya bir kaçının ihlal edilmesine karşın, etkin bir yargı sürecinin işletilmediği, faillerin tespiti, yargılanması ve cezalandırılmaları hususunda, devletin ağır insan hakları ihlallerinde cezasızlığı önleme yükümlülüğünü ihlal ettiği, yargılaması yapılan soruşturma ve dava dosyalarının zamanaşımı tehdidi altında olduğu gözlemlenmektedir.

GİRİŞ

1984 yılında başlayan ve 1990'ların başında şiddetini artıran silahlı çatışmalar ile birlikte, işkence, yargısız infaz ve ölçüsüz ölümcül güç kullanımı neticesinde, yaşam hakkı ve işkence, insanlık dışı ve kötü muamele yasağı başta olmak üzere ağır insan hakları ihlalleri yaşanmıştır. Zorla kaybetmeler 1990'larda silahlı çatışma bağlamında sivil Kürt nüfusa karşı işlenen insan hakları ihlallerinin tipik bir örneği haline gelmiştir.

Zorla kaybetmelere ilişkin soruşturmalarının önemli bir kısmının sürüncemede bırakıldığı, genel olarak 1990'lı yıllarda devlet görevlileri tarafından işlenen suçlara dair soruşturmaların büyük bir kısmı ya zamanaşımı hükümlerinden dolayı yasal engelle karşılaşmış ya da böyle bir risk altındadır.

İnsan Hakları İhlallerinde Cezasızlığın Ortadan Kaldırılması ile ilgili Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Rehber İlkeleri" başlıklı belgede, devletin insan hakları ihlallerinde cezasızlığı önlemek için üye devletlerin gerekli tüm genel önlemleri alması gerektiğini açıkça belirtilmiştir.

Zorla Kayıp Edilmeye Karşı Herkesin Korunmasına Dair Bildiri ile cebren kaybedilmelere ilişkin genel ilkeler belirtilmiştir. 1. Madde ile Zorlanmış ortadan kaybolma insanlığa karşı bir suç olduğu; 2. Madde ile hiçbir devletin zorla kaybedilmeyi uygulamayacağı, izin veremeyeceği veya his göremeyeceği; 3. Madde ile zorla kaybettirmenin önüne geçilmesi için etkin, yasal, idari, adli ve diğer tedbirleri alacağı; 4. Madde ile zorla kaybettirme olayının faillerinin cezalandırılması gerektiği belirtilmiştir.

Zorla kaybetme hususunda Taraf Devletlerin AİHM kararlarına uyması, cezasızlıkla etkin bir şekilde mücadele etmesi gerekir.

✓ Etkisiz Soruşturma

Zorla kaybetme olaylarında AİHM'nin temel bulguları, Sözleşme'nin 2. Maddesi kapsamında kaybetme olaylarının etkin bir şekilde soruşturulmaması olarak gösterilmiştir. . Bu bağlamda, AİHM, kaybetmelere dair soruşturmaların yürütülmesinde isteksizlik ya da tanıkların ifadelerini almakta önemli gecikmeler; somut kanıt bulmak için suç mahallini incelememe; otopsi raporlarında detaylı bilgilerin olmaması; şikayet sahiplerinin beyanına başvurmada önemli gecikmeler ya da isteksizlik; gerekli delilleri toplamadan takipsizlik veya yetkisizlik kararı verme; daimi arama kararı ve sonrasında hiçbir bilgi elde edilmediğini belirten yazışmaların yapılması vb etkisiz bir şekilde soruşturmaların yürütüldüğü gözlemlemiştir.

AİHM, birçok zorla kaybetme davasında, ceza hukuku korumasının etkinliğini zedeleyen kusurların, güvenlik güçleri mensuplarının eylemlerinden dolayı hesap vermemelerinin önünü açtığını tespit ederek, bu durumun Sözleşme'yle güvence altına alınan temel haklar ve özgürlüklere aykırılık teşkil ettiğini belirtmiştir. Soruşturmaların faillerin belirlenmesini ve cezalandırılmasını sağlayacak nitelikte olmadığı sonucuna varan AİHM, bu yüzden birçok kez 2. maddenin usul yönünden ihlal edildiğine karar vermiştir. AİHM'nin, iddiaların ciddiyetine rağmen, savcıların güvenlik güçlerinin yasadışı eylemlere karıştığını iddia eden kayıp yakınlarının şikâyetlerini takip etmediği ve soruşturmaları etkin bir şekilde yürütmek için adımlar atmadığı görülmektedir.

AIHM, 4483 sayılı Kanun uyarınca, güvenlik gücü mensuplarının cezai olarak soruşturulmasına izin verilip verilmeyeceğinin belirlenmesi için Valilik İl İdare Kurulu tarafından yürütülen ön soruşturmaların, vali ya da kaymakamın başkanlık etmesi nedeniyle, bağımsız olarak kabul edilemeyeceğini tespit etmiştir.

Türkiye’deki yargı sisteminde, 1990’lı yıllarda güvenlik güçleri tarafından Kürt sivil halkına karşı işlenen zorla kaybetme suçlarını soruşturmanın etkin yürütülmesinde isteksizlik olduğu gözlenmektedir. AIHM, Türkiye’nin PKK ile mücadele ederken hukukun üstünlüğü çerçevesi içerisinde kalmadığını, sivil halkın yaşam hakkını korumadığını, devlet görevlilerinin terörle mücadele ederken işlediği yaygın ve sistematik ihlalleri soruşturmadığını, mağdurlar için başvurabilecekleri etkin hukuki mekanizmalar temin etmediğini, failleri cezalandırmadığını ve mağdurlara onarım sağlamadığını tespit etmiştir.

✓ **Türkiye’de Zorla Kaybetme Davalarının Durumu**

Türkiye’de özellikle insan haklarına saygının sağlanmasındaki zorluklardan biri olan cezasızlık, kronik ve güncel sorun olmaya devam etmektedir. Türkiye’nin yakın tarihi, ağır insan hakları ihlallerinin cezasız kalması, ihlaller için hesap verebilirliğin sağlanamaması ve geçmişle yüzleşememesi ile bilinmektedir

AIHM’nin zorla kaybetmelerle ilgili kararlarındaki bulguları ve 2002 yılına kadar olağanüstü hal altında uygulanan yasal hükümleri inceleyerek, soruşturma makamları ve genel olarak yargının o dönem bağımsız ve tarafsız olamayacağı sonucunu çıkarmak mümkündür. Devlet görevlilerinin terörle mücadele pratikleri söz konusu olduğunda, bölge şartları, ulusal güvenliğe karşı tehdit olarak kabul edilen her türlü muhalife yönelik baskıcı ve tehditkardır. Yargı makamlarının devlet görevlileri tarafından işlenen ağır insan hakları ihlallerini soruşturmadaki ihmalkârlık ve özensizliğinin, bu baskıcı olağanüstü hal rejiminden kaynaklandığı görülmektedir.

AIHM kararları ve insan hakları ihlallerine ilişkin incelenen soruşturmalar gözetildiğinde, olağanüstü halin kaldırılması sonrasında da, soruşturmaların etkililiğinde önemli bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Yargı makamlarınca, etkisiz ve tutarsız yargılama süreçlerinin işletilmeye devam edildiği, iç hukuk kapsamında zamanaşımı tehdidinin uygulandığı gözlemlenmektedir.

✓ **FAİLİ BELLİ BAZI YARGILAMALARIN SAFAHATI**

• **Ankara Jitem Davası**

1993-96 yılları arasında Ankara’da Altındağ Nüfus Müdürü Abdülmecit Baskın’ın da bulunduğu zorla kaybedilen veya yasadışı keyfi infaz edilen 19 kişiye ilişkin ilk soruşturma 2011 yılında başlatıldı. 20 Eylül 2013 tarihinde zamanaşımı riskinden dolayı Abdülmecit Baskın cinayetiyle ilgili iddianame düzenlenirken, 19 Aralık 2013 tarihinde düzenlenen yeni iddianameyle Namık Erdoğan, Metin Vural, Recep Kuzucu, Behçet Cantürk, Savaş Buldan, Hacı Karay, Adnan Yıldırım, İsmail Karaalioğlu, Yusuf Ekinci, Ömer Lutfi Topal, Hikmet Babataş, Medet Serhat, Feyzi Aslan, Lazem Esmaeilı, Asker Smitko, Tarık Ümit, Salih Aslan ve Faik Candan cinayetleri de yargılamaya dahil edilmiştir. Sanıklar Mehmet Açar, İbrahim Şahin, Korkut Eken, Ayhan Çarkın, Ayhan Akça, Ziya Bandırmalıoğlu, Ercan Ersoy, Ahmet Demirel, Ayhan Özkan, Seyfettin Lap, Enver Ulu, Uğur Şahin, Alper Tekdemir, Yusuf Yüksel, Abbas Semih Sueri, Lokman Külünk, Mahmut Yıldırım, Nurettin Güven, Muhsin Korman’ın

“cürüm işlemek için oluşturulan silahlı teşekkülün faaliyeti kapsamında insan öldürmek” suçlarından yargılandığı dava Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi’nde derdesttir.

- **Jitem Ana Dava, Musa Anterin Öldürülmesi**

1999 yılında düzenlenen iddianamelerle yargılanan 11 sanıklı ve 2005 tarihli iddianameyle yargılanan 5 sanıklı davaların 2010 yılında birleşmesiyle, süren dava JİTEM Ana Davası olarak anılmaya başlanmıştır. Gazeteci yazar Musa Anter’in 20 Eylül 1992’de öldürülmesiyle ilgili, eski JİTEM tetikçisi Abdülkadir Aygan’ın fail olarak işaret ettiği Hamit Yıldırım 29 Haziran 2012’de gözaltına alındı. Yıldırım’ın 2 Temmuz 2012’de tutuklanmasıyla dava zamanaşımından kurtulmuştur. Yerel mahkeme tarafından yargılamaya devam olunmaktadır.

- **Kulp Davası**

8 Ekim-25 Ekim 1993 tarihleri arasında Diyarbakır’ın Kulp ilçesinin dağınık mezralardan oluşan (Gurnik, Mezire, Pireş, Kepir ve Şuşan) Alaca köyü ve Muş’a bağlı Kayalısü köyü (Licik mezarısı) civarında General Yavuz Ertürk komutasındaki Bolu Tugayı tarafından yürütülen askeri operasyonlarda gözaltına alınan 11 kişiden bir daha haber alınamamıştır. 5 Kasım 2004’te zorla kaybedilen 11 kişiye ait toplu mezar bulunmuştur. 11 Ekim 2013 tarihinde konuyla ilgili düzenlenen iddianamede Bolu 2. Komando Tugay Komutanı emekli Tuğgeneral Yavuz Ertürk’ün “birden fazla kişiyi aynı sebeple öldürmek, halkı isyana ve birbirini öldürmeye teşvik, cürüm işlemek üzere teşekkül oluşturmak” suçlarından yargılanması talep edilmiştir. Yerel mahkeme tarafından, sanık Yavuz Ertürk hakkındaki “cürüm işlemek için teşekkül oluşturmak” suçuna bağlı kamu davasının zamanaşımından düşmesine; Ertürk’ün 11 kişiyi taammüden öldürmeye azmettirmek ve halkı isyana teşvik suçlarından ise ayrı ayrı beraatine karar verilmiştir.

- **Kızıltepe Jitem Davası**

Mardin’in Kızıltepe ilçesinde 1992-1996 yılları arasında 22 kişinin yasadışı keyfi infaz edilmesi veya zorla kaybedilmesine* ilişkin emekli Albay Hasan Atilla Uğur, dönemin Diyarbakır İl Jandarma Komutanı Albay Eşref Hatipoğlu, Jandarma Komando Bölük Komutanı Ahmet Boncuk, Başçavuş Ünal Alkan ve köy korucuları Abdurrahman Kurğa, Mehmet Emin Kurğa, Ramazan Çetin, Mehmet Salih Kılınçaslan ile İsmet Kandemir hakkında “silahlı örgüt kurmak veya yönetmek, silahlı örgüte üye olmak ve tasarlayarak öldürmek” suçlarından 2014 yılında dava açılmıştır. Yerel mahkeme tarafından, Sanıklar Abdurrahman Kurğa Mehmet Emin Kurğa, Ahmet Boncuk, Ünal Alkan, İsmet Kandemir, Mehmet Salih Kılınçaslan, Ramazan Çetin ve Hasan Atilla Uğur hakkında; Nurettin Yalçinkaya ve Abdulvahap Ateş’e yönelik tasarlayarak öldürme suçundan, suçun unsurları oluşmaması nedeniyle beraatine karar verilmiştir.

- **Dargeçit Jitem dosyası**

Mardin’in Dargeçit ilçesinde 29 Ekim 1995 ile 08 Mart 1996 tarihleri arasında biri uzman çavuş üçü çocuk, sekiz kişinin* zorla kaybedilmesiyle ilgili yürütülen soruşturmada 30 Ekim 2014 tarihinde ilk iddianame hazırlandı. İddianamede dönemin Mardin Jandarma Komando Tabur Komutanı Hurşit İmren, Dargeçit İlçe Jandarma Komutanı Mehmet Tire, Dargeçit Merkez Jandarma Karakol Komutanı Mahmut Yılmaz, Karakol Komutanı Yardımcısı Haydar Topçam ve Uzman Çavuş Kerim Şahin’in “taammüden öldürme” suçundan yargılanmaları istendi. Ancak soruşturma dosyasında şüpheli olarak adları geçen, çoğu korucu 16 kişi

hakkında kovuşturmayaya yer olmadığına karar verildi ve Hikmet Kaya'nın zorla kaybedilmesi dosyaya dahil edilmedi. İHD Mardin Şubesi'nin bu karara itirazını kısmen kabul eden Midyat Sulh Ceza Mahkemesi, kayıp Hikmet Kaya adına yapılan başvuruyu delil yetersizliğinden dolayı reddetmekle beraber, takipsizlik kararı verilen şüpheliler hakkında ek iddianame hazırlanması talebini kabul etti. Hazırlanan ikinci bir iddianameyle Faruk Çatak, Mahmut Ayaz, Naif Çelik, Ramazan Savcı, Kemal Kaya, Mehmet Acar, Faik Acar, Hüseyin Altunışık, Mehmet Emin Çelik, Sadık Çelik, Fethullah Çelik, Osman Demir, Bahattin Ergel davaya dahil edildi. Dava henüz başlamadan “güvenlik gerekçesiyle” Adıyaman Ağır Ceza Mahkemesi'ne nakledildi. Adıyaman Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki yargılama derdesttir.

AIHM'NİN ZORLA KAYBETMELERE DAİR KARARLARININ İCRASINDA KARŞILAŞILAN SİSTEMİK SORUNLAR

Savcılık makamlarının soruşturma başlatmada isteksiz ve hareketsiz oldukları ve işlemleri zamanaşımı süresinin dolmasına yol açacak şekilde makul olmayan bir biçimde yürüttükleri görülmektedir.

Türkiye'deki yargı pratiğinde, 90'lı yıllarda güvenlik güçlerince gerçekleştirilen zorla kaybetmelere dair davalarda 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun 448. ve 450. Maddeleri kapsamında düzenlenen öldürme suçu davaların konusunu oluşturmaktadır. Zorla kaybetmeler, aralarındaki bağlantı, sistematik ve/veya yaygın nitelikleri ve devlet görevlilerinin dahli gibi konular göz ardı edilerek, münferit ve bağımsız öldürme suçu olarak kabul edilmekte ve bu suçlara uygulanan 20 yıllık dava zamanaşımına tabi tutulmaktadır. Bu yüzden, 90'lı yıllarda işlenen ağır insan hakları ihlallerine dair soruşturmalar ya zamanaşımına uğramıştır ya da uğrama riskiyle karşı karşıyadır. Bu durum, Anayasa'nın 90. maddesi uyarınca uluslararası ve ulusal hukuk arasında bir çelişme olması halinde usulüne uygun yürürlüğe girmiş uluslararası anlaşma hükümleri üstün sayıldığı için ulusal ve uluslararası hukuka da aykırılık teşkil etmektedir.

Soruşturma dosyalarında verilen takipsizlik kararlarına karşı etkili bir iç hukuk yolu bulunmamaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun takipsizlik kararlarına karşı itiraz usulünü düzenleyen 173. maddesi, etkili bir iç hukuk yolu sunmamaktadır. Zira, başvuru sahiplerinin savcılıkların zamanaşımına dayanarak verdiği takipsizlik kararlarına karşı yapmış oldukları itirazlar, itirazın esasına girilmeksizin derhal usulden reddedilmektedir.

Türkiye Hükümeti'nin zorla kaybetmelere dair yargısal süreçlere dair zamanaşımı uygulaması bağlamında kapsamlı ve etkili bir yaklaşımı bulunmamaktadır. AIHM, “insan hakları hukukunun devletlerin geçmiş uluslararası suçların kovuşturulması için ulusal yasalarına yeni yargılama yetkisi getirmesine izin verdiğini, ve bu nedenle, geçmişte işlenmiş uluslararası suçlara uygulanabilir ulusal zamanaşımı hükümlerinin ilgasının ulusal hukuk kapsamına alınmasının da insan hakları hukuku ve AIHS bakımından kabul edilebilir olduğunu” belirtmiştir.

DAVA NAKİLLERİ

Zorla kaybetmelere dair şimdiye dek açılan davalar Adalet Bakanlığı kararıyla “güvenlik gerekçesi” ile suçun işlendiği yerden başka şehirlere nakledilmiştir. Bu nakiller, bir yandan mağdurların ve yasal temsilcilerinin davaya katılımını güçleştirirken, diğer yandan maddi olarak büyük güçlükler yaratmaktadır. Davaların özellikle milliyetçi eğilimlerin yüksek

düzeyde hissedildiği şehirlere nakledilmesi, bu kararların ardındaki siyasi motivasyonun ve niyetin de sorgulanmasına yol açmaktadır.

Geçmişte güvenlik güçleri tarafından işlenmiş ağır insan hakları ihlallerine dair başlatılan ve suçun işlendiği yerden başka bir şehre nakledilmeyen neredeyse mevcut hiçbir kovuşturma bulunmamaktadır. Şaşırtıcı olan, nakil kararlarının tamamı güvenlik gerekçesine dayandırılırken, suçun işlendiği şehirlerde gerçekleştirilen duruşmaların hiçbirinde kamu güvenliğini bozacak bir durumun yaşanmamış olmasıdır. Söz konusu nakil kararları ve uygulamaları, devletin kendi görevlilerinin yargılanma süreçlerini güçleştirme eğilimini ve stratejisini göstermektedir. Zira, dava nakilleri delil toplanması, tanıkların dinlenmesi, keşif ve yer gösterme gibi süreçleri neredeyse imkansız kılmaktadır. Ayrıca, çoğu zaman nakledilen şehre ulaşım masraflarını karşılayamayan ve bu masrafları devlet tarafından da karşılanmayan mağdur yakınları müştekilerin, nakil sebebiyle tanık ve/veya sanıkları ifadeleri alınırken sorgulama fırsatı da ellerinden alınmaktadır.

Bu davaların tamamında, haklarında ağır insan hakları ihlallerine dair suçlamalar bulunan sanık konumundaki devlet görevlileri, dava devam ederken resmi görevlerinde kalmaya devam etmekte; yargılamaları gerçekleştiren mahkeme üyeleri yargıçlar, sanıklara veya yasal temsilcilerine, mağdur yakınları ve yasal temsilcilerine gösterdikleri önyargılı ve hatta ilgisiz tutumlarını göstermeyerek, sanık devlet görevlilerinin hakim konumunu korumakta ve mağdurların bu süreçlere katılımını daha da güçleştirmektedir. Bütün bunlar yargının tarafsızlığına ve bağımsızlığına gölge düşüren göstergelerdir. Hakimler ve savcılarının terfi, atama ve disiplin işlemlerinin, Adalet Bakanı ve genel sekreterinin daimi üyesi olduğu Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından düzenleniyor olması, menfaat çatışmasını artırmakta ve hakimler ve savcılar yürütme erkinin siyasi baskısı altına almaktadır. Açılan bu davalarda, duruşma tarihlerinin üç aydan az olmamak üzere, uzun aralıklarla verilmesi ve devlet kurumlarından mahkemelerce talep edilen bilgi ve belgelerin ya hiç bir zaman ya da zamanında gönderilmemesi, kovuşturma süreçlerinin aşırı uzamasına sebep olmaktadır.

Bu yargılamalarda, maddi delillere neredeyse hiçbir zaman ulaşılamaması sebebiyle, tanık ifadeleri çok büyük önem taşımaktadır. Ancak, Türkiye’de devlet görevlilerinin işlediği suçlara dair sürmekte olan davalarda tanık koruma hükümleri çok yetersizdir.

SONUÇ

Soruşturmaların etkisizliği ve yasal süreçlerin uzunluğu ve zamanaşımı tehdidi sebebiyle, ağır insan hakları ihlalleri cezasız kılınmaktadır.

Türkiye, Zorla Kaybedilmeye Karşı Herkesin Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme’yi ve Roma Statüsü’nü onaylamalıdır.

Bu raporda değinilen yargılama süreçleri, AİHM kararları tarafından belirlenen soruşturmalara dair eksikliklerin, yargısal süreç boyunca sürdürüldüğünü ve Türkiye’de yargının genel ve sistemik sorunları olarak kalmaya devam ettiğini, mağdurların ve toplumun hakikati bilmesini imkansız kıldığını açıkça ortaya koymaktadır. Türkiye’de, ne yazık ki ne yargı ne de yürütme organları, hakikatin ortaya çıkarılması ve ikrarı, geçmişte yaşanan ağır insan hakları ihlallerinin hangi şartlarda gerçekleştiğinin aydınlatılması, sivillere karşı gerçekleştirilen bu ağır insan hakları ihlallerinde devlet görevlilerinin sorumluluğunun kabulü konularında somut bir gelişme yaşanmamıştır.

Etkisiz Soruşturmaya Dair Öneriler

AİHM'nin neredeyse ilgili tüm kararlarında, özellikle de yapılan tüm araştırmalara rağmen şüphelilerin kimliği tespit edilemediği için ya da zamanaşımı süresi dolduğundan takipsizlik kararı verilen dosyalarla ilgili davalarda, etkili soruşturma ve hesap verebilirliğin eksikliği sebebiyle Sözleşmenin 2. maddesinin usul bakımından ihlalini tespit ettiğini göz önünde bulundurarak, AİHM kararlarının icrasının denetlenme sürecinde aşağıdaki konulara Türkiye'nin net cevaplar vermesi sağlanmalıdır:

- Soruşturmalarda haklarında suç şüphesi bulunan devlet görevlilerinin yargılanması ve soruşturma işlemlerinin etkin ve eksiksiz bir şekilde yapılması;
- Soruşturmayı yürüten yetkililerin olası şüphelileri tespit etmek için hangi işlemlerin yapıldığı,
- Soruşturmayı yürüten yetkililerin ihlali gerçekleştirdiği iddia edilenlerle ilgisi bulunan faaliyet biriminden elde edilen arşiv kayıtların istenmesi ve olası şüphelileri tespit etmek için kullanıp kullanmadıkları;
- Soruşturmayı yürüten yetkililerin talep edilen bilgi ve belgeler kendilerine iletilmediği zaman bu konuda hangi işlemde bulundukları,
- Otopsi raporları, balistik incelemeleri ve suç mahallindeki incelemeler gibi, uzman araştırmalarına başvurulup başvurulmadığı, eğer bu uzman görüşlerine başvurulduysa olası şüphelilerin tespit edilmesi için bu bilgilerin kullanılıp kullanılmadığı;
- Soruşturmayı gerçekleştiren yetkililere zamanaşımı kurallarına dair herhangi bir hukuki yönerge verilip verilmediği verildiyse bunun nasıl bir yönlendirme olduğu.

Etkili Bir İç Hukuk Yolu Bulunmayışıyla İlgili Öneriler

AİHM'nin neredeyse ilgili tüm kararlarında, etkili bir iç hukuk yolunun eksikliği sebebiyle Sözleşmenin 13. maddesinin ihlalini tespit ettiğini göz önünde bulundurarak, AİHM kararlarının icrasının denetlenme sürecinde aşağıdaki konulara Türkiye'nin net cevaplar vermesi sağlanmalıdır:

- Aksoy, Batı ve diğerleri, Erdoğan ve diğerleri ve Kasa grupları kapsamındaki kararlarda bahsi geçen olaylara dair devam eden soruşturmaların sayısı;
- Bu dört dava grubundaki kararlarda AİHM tarafından tespit edilen ihlallerden suçlanan ve ceza alan kaç devlet görevlisinin bulunduğu ve kaçının yaşam hakkı kapsamında cezalandırıldığı;
- Türkiyeli yetkililerin geçmişte yaşanan ağır insan hakları ihlallerinin mağdurlarına onarım ve giderim sağlamak için kapsamlı bir plan hazırlayıp hazırlamadıkları.

Zorla Kaybetme Suçuyla İlgili Öneriler

Zorla kaybetme suçunun ve bu suçun cezasız kalmasının önlenmesi amacıyla, Türkiye devletinin zorla kaybetmeye dair davalar ışığında aşağıda önerileri dikkate almalıdır:

1. Ceza mevzuatında bu suçun sistematik ve/veya yaygın olarak işlenmesinden kaynaklı insanlığa karşı suç sayılmasını sağlamalı;
2. İşkence, yargısız infaz ve ölçüsüz ölümcül güç kullanımı fiilini işleyen ve/veya işlenmesine katkısı bulunan, hiyerarşik olarak bu suçun işlenmesinde sorumluluğu bulunan ve/veya bulunmasına rağmen önlemek için gerekli tedbirleri almayan kişilerin etkin bir şekilde cezai sorumluluğunu sağlamalı;
3. İşkence, yargısız infaz ve ölçüsüz ölümcül güç kullanımı neticesinde ortaya çıkan suç tipleri açısından zamanaşımı kurallarının kaldırılmasını;

4. Mağdurlara adalet, onarım, soruşturmanın etkin bir şekilde yürütülmesi, kişinin akıbetini bilme hakkının sağlanması;
5. Faillerin statüsüne ve rütbesine bakılmaksızın yargılanmaları için idari izin sisteminin zorla kaybetme suçu için tamamen ortadan kaldırılmasının sağlanması;
6. Adalet Bakanlığı'nın zorla kaybetme, keyfi, hukuk dışı ve kısa yoldan infazlar da dahil olmak üzere, yaşam hakkı ihlalleri ve bu ihlallere dair gerçekleştirilen yasal işlemler ile ilgili ayrıntılı, ulaşılabilir ve doğru verileri bildirmesinin sağlanması;

AIHM'in nihai kararlarının bağlayıcı niteliğine ilişkin Sözleşmenin 46. maddesini ihlal ettiği ve bunun Türkiye aleyhine Sözleşmenin 46/4. maddesini uygulanabileceği hatırlatılmalıdır.

Diyarbakır Barosu Başkanı
Av. Nahit EREN